

Bělka, Luboš

**[Labrang: tibetský buddhistický kláštor v socialistickej Číne:
(dokumenty a svedectvá)]**

Religio. 2003, vol. 11, iss. 1, pp. 142-144

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125046>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Výsostným jazykem psaná kniha, již jsem si dovolil na několika řádcích představit, z jistého pohledu vlastně nepřináší nic nového: řadu důležitých poznatků o moderní religiozitě, k nimž Taylor dospěl na základě svého „dialogu“ s W. Jamesem, samozřejmě známe z děl moderních sociologů náboženství. Přesto však – po mém soudu – neškodí znovu a znovu je připomínat, zejména v českém prostředí, kde se sociologie náboženství dosud jen zvolna probouzí z agónie, v níž se ocitla v období komunistického režimu. Taylorova kniha však má ještě jeden rozměr, a právě ten z ní činí skutečně brilantní a inspirativní analýzu – je jím její metodologie. Autor nám prostřednictvím svého setkání s Jamesem ukázal, že k pregnantní artikulaci klíčových společenských i vědeckých problémů nemusí sloužit jen striktně vědecká analýza, nýbrž i svého druhu filosofická spekulace, dokáže-li si udržet svůj vztah ke vědě (v tomto případě k sociologii náboženství). Tato filosoficko-vědecká spolupráce na nejrůznějších polích je dlouhodobým cílem vídeňského Institut für die Wissenschaften vom Menschen, na jehož půdě Taylorova kniha vznikla, přičemž připomínka tohoto možného a často vysoce plodného spojení je obzvláště významná v prostoru střední a východní Evropy, kam badatelské aktivity tohoto institutu často směřují, neboť marxistická „scientizace“ společenských věd u nás zmíněné spojení natolik zpřetrhala a jeho výsledky devalvovala, že ani dnes není považováno nejen za samozřejmé, ale mnohdy ani možné. Tím nemá být řečeno, že bychom v rámci religionistiky měli rezignovat na vědecké standardy, ani že nás k religionistice musí vést pouze vlastní náboženská zkušenost, nýbrž toliko upozorněno na zásadní vzájemnou přínosnost vědeckého a filosoficko-teologického uchopení religiozity, pokud se obě strany berou dostatečně vážně a zároveň si uvědomují meze toho kterého přístupu. Taylorova kniha *Druhy náboženské zkušenosti dnes* je pregnantní ukázkou plausibility zmíněné syntézy a právě z toho důvodu by se měla stát důležitou inspirací soudobé české religionistice.

ZDENĚK R. NEŠPOR

Labrang. Tibetský buddhistický kláštor v socialistickej Číne (dokumenty a svedectvá),

Bratislava: Lungta 2002, 92 s.

Tibetský buddhistický klášter Labrang /tib. *bla brang*/ není čtenářům *Religia* zcela neznámý. Po fundované a obsažné studii Martina Slobodníka o jeho dějinách a přítomnosti („Obnova náboženského života v tibetském kláštore Labrang“, *Religio* 10/1, 2002, 67-84) se nyní slovenskému a českému čtenáři poprvé dostává svědectví o nedávné historii tohoto amdoského klášteřa „z první ruky“ v monografické podobě. Kniha vychází jak z rozsáhlého terénního výzkumu, tak z pečlivé práce s tibetskými a čínskými prameny. Takto pojatá publikace nemá ve slovenském a českém písemnictví obdobu; ve světovém kontextu se existuje rozsáhlá publikační řada TIN (Tibet Information Network), vydávaná v Londýně, která přináší podobná svědectví, ale její čtenářstvo se omezuje jen na anglicky čtoucí zájemce. Obdobně jako u většiny knih z TINu jsou i v případě recenzované publikace její autoři skryti za pseudonymy uvnitř publikace.

Pozornost tibetanistů a buddhologů se v osmdesátých a devadesátých letech 20. století zaměřovala spíše na oblast Centrálního Tibetu, Ů-Cang (Tibetská autonomní oblast), tedy na Tibet v užším smyslu slova. Okrajové oblasti, jako je Kham na východě či Amdo na severovýchodě, zůstaly, jistě neoprávněně, poněkud stranou hlavního zájmu. Tento postřeh se ovšem netýká pouze badatelů a odborníků zabývajících se minulostí a současností Tibetu a jeho náboženstvím, ale také laických zájemců, kteří do těchto končin přijíždějí s jinými motivacemi, jedná se především o cestovatele, turisty a náboženské hledače zaměřené na tibetský buddhismus a bönismus.

V čem spočívá hlavní hodnota této původní české a slovenské práce? Především v tom, že představuje dobře informované

a poučené shrnutí dvou pólů nedávného a vlastně i současného stavu buddhismu v Amdu, totiž čínského na jedné straně a tibetského na straně druhé. Bezprostřední výpovědi mnichů a laiků z oblasti kláštera Labrang jsou v publikaci doplněny původními čínskými stranickými a vládními materiály, které se vztahují k náboženské či církevní politice ČLR od roku 1949 do současnosti. Je to poprvé, kdy se nám tyto dokumenty dostávají v překladu do rukou a evokují tak svojí dikcí dobu, kterou jsme do roku 1989 zažívali i u nás.

Zajímavou skutečností je, že dnešní kláštery v Tibetu nemají přímou stavební kontinuitu s kláštery v minulosti, jsou to často jejich novodobé kopie, což se týká i Labrangu. Ale jak to vypadá s tou částí monastického života, která není na první pohled viditelná? Jaký je život mnichů a jak ho změnila čínská okupace? Recenzovaná publikace čtenáři představuje vskutku hluboký vhled do života jednoho vybraného tibetského kláštera. Odhaluje mnohá „tajemství Tibetu“, o kterých neměli a nemají romantičtí hledači mystické moudrosti *lámů* ani ponětí. Vedle zmíněných výpovědí a dokumentů obou aspektů dějin kláštera se čtenář z informovaných komentářů, poznámek a doplňků dozví mnoho o kontextu oněch výpovědí, svědectví a dokumentů. Publikace obsahuje také mapu, schéma kláštera, četné fotografie a faksimile.

Záměr publikace odpovídá i její struktura. Po úvodním historickém přehledu nazvaném „Minulost a současnost kláštera Labrang“ následuje první svědectví tibetského mnicha o událostech v klášteře po roce 1949. Tato živá a místy až mrazivá výpověď očitého svědka a nechtěného aktéra události je vystřídána překladem textu „Interní čínské zprávy Inspekční skupiny Oddělení pro náboženské záležitosti z podzimu 1995“; jedná se dokument sepsaný čínským úředním jazykem, publikovaný v „Propagandistických materiálech k vzdělávání a studiu v tibetském buddhismu“. Na kontrastu obou pohledů a přístupů ke stejné záležitosti, tj. k Labrangu, se plasticky vyjevuje to, co tvoří poslední půlstoletí hlavní problém tibetského buddhismu v jeho mateřské zemi – vztah tradičního náboženství

k nepřátelské státní moci. Nutno říci, že recenzovaná publikace na mnoha místech upozorňuje a odkazuje na skutečnost, že tento vztah nebyl a není neměnný, naopak má svoji vlastní dynamiku, danou především politickými změnami v Pekingu. Výrazem těchto proměn vztahu státu a tibetského buddhismu v Číně je například i kampaň „Milovat vlast, milovat náboženství“, známá čtenářům z prvního svazku Edice Dokumenty, publikovaném v roce 1999 pod názvem *Zavírání dveří, náboženská represe v Tibetu* v nakladatelství Lungta.

Ve stejném duchu jako předchozí části, tj. konfrontace výpovědí pamětníků s úředními dokumenty, pokračuje i druhá část knihy, která přechází z historie do doby nedávno uplynulé, či přímo do přítomnosti. Za mimořádně přínosné považují ty části, které se zabývají fenoménem „rozpoznávaných znovuzrozcenců“ (tib. *tulku*), známých též pod poněkud nepřesným termínem „převtělení“ či „reinkarnace“. Na první pohled je až překvapivé, jakou vážnost a pozornost věnuje čínský ateistický režim této zdánlivě pouze náboženské proceduře ustanovování hierarchů v klášterech. Jenomže se nejedná o pouhou náboženskou událost: výběr představených a jiných monastických a ekleziálních hodnostářů v minulosti měl a v podstatně větší míře má i v přítomnosti politicko-mocenskou dimenzi, a tak není divu, že tato záležitost neuniká pozornosti Pekingu zejména v dnešní době. Ostatně známé případy pančhenlamy a karmapů z přelomu 20. a 21. století tomu nasvědčují.

Závěr knihy přináší vedle kritické reflexe dění okolo kláštera Labrang i velice cenné vysvětlivky a podrobný, nicméně selektivní seznam literatury (s. 84–86). Knihu uzavírá anglické résumé. Lze pochopitelně mít i drobné kritické připomínky: například schéma kláštera (s. 11) by si jistě zasloužilo větší formát, některé číslice na něm nelze rozpoznat, stejně jako by publikaci slušela i podrobnější mapa Amda, a rejstřík, nicméně tyto „výtky“ se týkají vskutku pouze stránky formální.

Vedle odborné veřejnosti publikaci nepochybně ocení i širší čtenářská obec. Tibet navštěvují každoročně snad stovky Čechů a Slováků, převážná většina z nich navště-

vuje i kláštery, ale troufám si říci, že pouze menšina z nich zná a rozumí tomu, co se za zdmi kláštera děje. Je to pochopitelné, je zde jazyková bariéra, nedostatek času atp. Recenzovaná publikace k hlubšímu poznání a pochopení monastického života Tibeťanů přináší mnohé. Závěrem lze říci, že právě kvůli vysoké odborné kvalitě, originalitě, aktuálnosti – ale také kvůli její čtivosti – by bylo nanejvýš vhodné vydat tuto knihu anglicky, nejlépe v již zmíněném TINu.

LUBOŠ BĚLKA

Rodney Stark – Roger Finke, *Acts of Faith. Explaining the Human Side of Religion*,

Berkeley: University of California Press 2000, 343 s.

Rodney Stark a Roger Finke v této knize systematicky shrnují „nové paradigma“ sociologie náboženství založené na teorii racionální volby, které svými studiiemi spolu s dalšími sociology, mezi nimiž si zaslouží jmenovat především Laurence R. Iannaccone a William S. Bainbridge, rozvíjejí od 80. let minulého století. Podobně jako dřívější obdobně shrnuté, kniha R. Starka a W. S. Bainbridge *A Theory of Religion* (Bern et al.: Peter Lang 1987), obsahuje i tato práce formální teorii náboženství, jež je doplněna o podrobné zdůvodnění jednotlivých propozic a jejich demonstraci prostřednictvím empirických studií. Oproti předchozí verzi doznala několika změn a je výrazně rozšířena, jádro ovšem zůstalo víceméně stejné.

V úvodu a v první části knihy autoři prezentují současnou situaci v sociologii náboženství jako konflikt paradigmat. „Staré paradigma“, které dominovalo sociologii náboženství od jejího vzniku až téměř do současnosti, spočívá podle nich na přesvědčení, že náboženství je nepravdivé a škodlivé. Sociologické studium náboženství tak podle nich bylo aplikací ateismu, ale nikoliv sociální vědou. Teorie sekularizace, za

jejíž jádro považují přesvědčení o zániku náboženství, není sociálně vědní teorií, nýbrž produkt osvícenského *wishful thinking* (s. 78). Příčinou vzniku „nového paradigmatu“, jak uvádí autoři, byla na jedné straně nespokojenost s teoretickými východisky dominantního paradigmatu a na straně druhé shromažďování stále rostoucího souboru empirických dat s ním nekonsistentních.

Po této úvodní části následuje systematická prezentace „nového paradigmatu“. Jak už jsem uvedl, má podobu formální teorie sestávající z 99 propozic a 36 definic (shrnutých také v dodatku na konci knihy). Autoři postupují od mikro-úrovně, již je vysvětlení náboženského jednání individuálních osob, přes mezo-úroveň (náboženské skupiny) až po makro-úroveň (náboženská ekonomika), přičemž na vyšších úrovních vždy vycházejí ze závěrů, k nimž došli při zkoumání úrovní nižších. V následujících odstavcích shrnu jejich argumentaci po jednotlivých úrovních.

Východisko celé teorie představuje přesvědčení o základní racionalitě veškerého lidského jednání, tedy i jednání náboženského. Lidé se obracejí k náboženství, protože usilují o získání prostředků, jež není možné získat jinak než interakcí s nadpřirozenými silami, kterou náboženství nabízí. Vysvětlení příslušnosti k různým náboženským skupinám zakládají Stark a Finke na konceptu „náboženského kapitálu“ (obdoba sociálního kapitálu): lidé volí příslušnost tak, aby zachovali či zvýšili svůj náboženský kapitál.

Základní charakteristikou náboženských skupin je podle autorů míra napětí mezi skupinou a okolím, přičemž existuje pozitivní korelace mezi mírou tohoto napětí a mírou oddanosti (*commitment*) jednotlivých členek či členů vůči dané skupině. Náboženské skupiny s vyšší mírou napětí vůči okolí totiž sice požadují vyšší náklady, ale výměnou za ně nabízí vyšší hodnotu nejen náboženského, ale také sociálního kapitálu. Náboženské skupiny s vyšší mírou napětí tedy přitahují stále více lidí a rostou, ovšem růst vede zároveň k tlaku na snižování napětí vůči okolí, jež následně vede ke snížení míry oddanosti.